Egzamin gimnazjalny

CZĘŚĆ HUMANISTYCZNA. TRUDNY WIEK XX – PORAŻKI I SUKCESY LUDZKOŚCI

Na progu dwudziestego wieku

„A jednak wiele dałbym za to, ażeby dowiedzieć się choć w najogólniejszych zarysach, jak będzie wyglądał świat ucywilizowany w ogóle, a nasz kraj w szczególności na początku dwudziestego pierwszego wieku, czyli w roku 2001.” [...]

Kraj nasz od początków bieżącego wieku parę razy wznosił się i podupadał. W rezultacie jednak w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat zaszły w nim ogromne zmiany na lepsze. [...]

W społeczeństwie zniknęły przywileje, ale też i darmochy, a zarówno dzisiejszy chłop, jak i większy właściciel ziemski już niedobrze zdają sobie sprawę z niedawnych stosunków pańszczyźnianych. Praca rozwinęła się tak, że przemysł i górnictwo wytwarzają prawie tyleż wartości co uprawa zbóż i hodowla roślin.

Nie tylko zniknęła kara cielesna, ale już troszczymy się o wszelkiego rodzaju cierpiących: chorych, okaleczonych, dzieci dręczone, obłąkanych, nędzarzy, nawet uwolnionych z więzienia przestępców. Głód jest zjawiskiem na większą skalę nieznanym, epidemie – mniej zabójczymi. [...]

Kobiety nie tylko wzięły się do samodzielnych prac w rzemiosłach i handlu, ale także do zawodów wyższych [...].

Również zniknęła wiara w pożyteczność wojny i wyjątkowe dostojeństwo stanu rycerskiego: ludzie rozumieją, że byt pod każdym względem lepszy zdobywa się nie przez cierpienia i śmierć kilku czy kilkunastu tysięcy, ale przez oświatę i usilną pracę milionów. Zaczynają cieszyć się szacunkiem ludzie uczeni i wynalazcy, tudzież znajdują czytelników takie czasopisma, jak „Przegląd Filozoficzny” – „Wszechświat” – „Przegląd Techniczny” – „Zdrowie” – „Gazeta Rzemieślnicza”.

Te niewątpliwe postępy, dokonane w krótkim stosunkowo czasie, w różnych dziedzinach życia społecznego, mają jednakże kilka stron bardzo wadliwych. Są za słabe ze względu na potrzeby, czego najjaskrawszy dowód znajdujemy na przykład w sferze oświaty. Kiedy bowiem z tysiąca Szwedów zaledwie jeden nie umie czytać, z tysiąca Niemców zaledwie dwóch, z tysiąca Francuzów zaledwie pięćdziesięciu pięciu, to z tysiąca mieszkańców Królestwa Polskiego co najmniej ośmiuset należy do analfabetów!

Drugą wadą naszego rozwoju jest niesprawiedliwe ocenianie rozmaitych zjawisk życia społecznego przez opinię publiczną. [...] Kiedy teatr wystawia jakąś ulubioną, dajmy na to – operę, wówczas dziennikarstwo pisze nie tylko sprawozdania o przebiegu widowiska, nie tylko wspomina artystów, jacy kiedykolwiek przyjmowali udział w sztuce, ale jeszcze z sumiennością godną lepszej sprawy notuje – każdy szczegół ubrania więcej i mniej sławnych artystek. Tymczasem czyny i ofiary doniosłości społecznej załatwia się u nas jak najkrótszą i najoschlejszą wzmianką, dzięki czemu w umyśle czytającej publiczności zasiewa się przekonanie, że piękny głos wart więcej aniżeli dobry czyn, a ładna aria stoi wyżej aniżeli hojna ofiara. [...]

Czy więc w tym rozpoczynającym się wieku dwudziestym nie należałoby dopuścić się jednego „zbytku” i – wydać książkę, w której mieściłyby się portrety, życiorysy i w ogóle „stan służby” rozmaitych naszych działaczy społecznych? Przecież to oni stworzyli naszą cywilizację, ale ogół wie o nich bardzo mało, nieskończenie mniej aniżeli o każdej przystojniejszej artystce. W książce tej powinni by znaleźć się ci uczeni, którzy, zamiast na katedrach uniwersyteckich, pracują w prywatnych laboratoriach, w dystylarniach, w bankach i towarzystwach kredytowych – ci inicjatorowie rozmaitych stowarzyszeń – ci założyciele i pracownicy rozmaitych instytucyj, hojni zapisodawcy, szlachetni filantropowie obojej płci – popularyzatorowie wiedzy i im podobni, którzy składali ofiary i pracowali albo jeszcze składają ofiary i pracują.

Byłoby to bodaj czy nie najpiękniejsze zamknięcie dziewiętnastego wieku.

Cywilizacja dąży do wyrównania, a przynajmniej do złagodzenia zbyt jaskrawych różnic. Za pomocą mieszkań, odzienia i opału wyrównywa ona klimaty; za pomocą komunikacji – wyrównywa ceny. Jest zaś prawdopodobnym, że za pomocą wszystkich dotychczasowych środków i jakichś nowych, jeszcze nie znanych, wiek dwudziesty wyrówna różnice ludzkich położeń.

Nie usunie on geniuszów i idiotów, wyjątkowego bogactwa i wyjątkowego niedostatku, cnoty i występku, ale – przynajmniej do pewnego stopnia, wytworzy jednakowy poziom dobrobytu, oświaty, pracy i obowiązków społecznych.

Słowem – wiek dwudziesty będzie lepszy, o wiele lepszy od naszego, a ideały równości i braterstwa bez porównania dokładniej urzeczywistnią się, aniżeli to dziś ma miejsce. Wszystkie zaś zmniejszenia złego, a powiększenia dobrego zawdzięczać będziemy ludziom, którzy umieli pracować bezinteresownie, ale użytecznie – i składali chociażby skromne, ale znowu – użyteczne ofiary na ołtarzu wspólnych interesów. Oni to [...] wynajdą, odkryją, wypracują i wykują dla niej to lepsze jutro, do którego wszyscy wzdychamy, ale dopiero następcy nasi staną się jego dziedzicami.

Bolesław Prus, *Kronika tygodniowa,* „Kurier Codzienny”, 1 stycznia 1901, nr 1

Reproducje do zadań nr 17–20

Ilustracja A

ŹRÓDŁO: INTERNET

[Plakat F. Flamenga z 1900 r.]

Ilustracja B

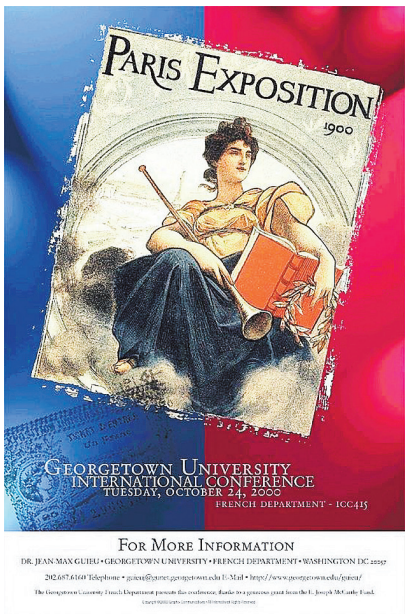

[Plakat zaprojektowany przez Graphix Communications w 2000 r. w związku z konferencją organizowaną w stulecie EXPO 1900]

Zadanie 1. (0-1)

Przemyślenia autora w I części tekstu dotyczą

A. przeobrażeń na ziemiach polskich w II poł. XIX wieku.

B. przemian społecznych w pierwszych latach XX wieku.

C. pisarskiego wyobrażenia rozwoju cywilizacji w XX wieku.

D. kierunków zmian planowanych na początek XXI wieku.

Zadanie 2. (0-1)

Przełom XIX i XX wieku jest dla Prusa

A. momentem zwrotnym w rozwoju społecznym ziem polskich.

B. cezurą chronologiczną, której nie wziął w tekście pod uwagę.

C. punktem wyjścia do rozważań historyczno-socjologicznych.

D. czasem rozrachunku z własną, publicystyczną działalnością.

Zadanie 3. (0-1)

Pisząc o zmianach społecznych zachodzących w II poł. XIX wieku, autor wskazuje na

A. pogarszanie się sytuacji ludzi pracy.

B. dostęp kobiet do nowych profesji.

C. zwiększanie się sfery ubóstwa.

D. brak opieki społecznej.

Zadanie 4. (0-1)

Komentując dziewiętnastowieczne przemiany gospodarcze, Prus zwraca uwagę na

A. mechanizację rolnictwa.

B. wzrost produkcji przemysłowej.

C. nieopłacalność rzemiosła.

D. malejącą liczbę miejsc pracy.

Zadanie 5. (0-1)

Autorska ocena postępu cywilizacyjnego na ziemiach polskich w XIX wieku nie jest w pełni pozytywna między innymi dlatego, że u progu XX wieku

A. kobiety wzięły się do samodzielnych prac w rzemiosłach i handlu.

B. chłopi nie zdawali już sobie sprawy ze stosunków pańszczyźnianych.

C. zniknęła wiara w wyjątkowe dostojeństwo stanu rycerskiego.

D. nadal istniały stosunkowo duże zapóźnienia w sferze oświaty.

Zadanie 6. (0-1)

Porównując stan oświaty na ziemiach polskich z danymi dotyczącymi innych państw, Prus uwzględnia wskaźnik dotyczący

A. całego obszaru Polski przedrozbiorowej.

B. części ziem polskich pod zaborem rosyjskim.

C. ziem leżących wówczas pod trzema zaborami.

D. terytoriów wyłączonych spod władzy zaborców.

Zadanie 7. (0-1)

Wg informacji podanych przez autora pod koniec XIX wieku odsetek analfabetów był najmniejszy u

A. Francuzów. B. Niemców.

C. Szwedów. D. mieszkańców Królestwa Polskiego.

Zadanie 8. (0-1)

Przyczyną krytycznych uwag Prusa wobec dziennikarzy jest

A. ich brak zainteresowania współczesnym życiem artystycznym.

B. zbyt szczegółowe relacjonowanie wszystkich opisywanych wydarzeń.

C. niedostateczna prezentacja dokonań uczonych i społeczników.

D. redagowanie przez nich tekstów do takich czasopism, jak „Wszechświat”.

Zadanie 9. (0-1)

Zasygnalizowany przez autora nowy sposób postrzegania uczonych i wynalazców przez społeczeństwo można określić wyrazem

A. ubóstwianie. B. nieufność.

C. poważanie. D. lekceważenie.

Zadanie 10. (0-1)

Postulując wydanie książki o działaczach społecznych, Prus chce, by

A. położono kres dziennikarstwu zajmującemu się życiem społecznym.

B. spopularyzowano dokonania twórców naszej cywilizacji.

C. wyrównano różnice między Królestwem Polskim i innymi państwami.

D. umieszczono w niej przepisy na rozwiązanie problemów społecznych.

Zadanie 11. (0-1)

Pisarz jednoznacznie stwierdza, że w wieku XX na ziemiach polskich

A. wyrówna się poziom intelektualny ludzi.

B. zlikwidowane zostaną istniejące różnice majątkowe.

C. zostaną w pełni zrealizowane hasła równości i braterstwa.

D. dojdzie do zmniejszenia kontrastów społecznych.

Zadanie 12. (0-1)

Z przytoczonego tekstu można wnioskować, że autor był orędownikiem

A. pracy organicznej.

B. konspiracji niepodległościowej.

C. konserwatyzmu społecznego.

D. rewolucyjnego radykalizmu.

Zadanie 13. (0-1)

Autorską wizję nowego stulecia cechuje

A. brak wiary w wartość życia i pracy ludzkiej.

B. przekonanie o szczególnym posłannictwie własnego narodu.

C. przeświadczenie o nieuchronnym pogarszaniu się ludzkiego losu.

D. niezachwiana wiara w lepszą przyszłość.

Zadanie 14. (0-1)

Autor tekstu wiąże upragnione zmiany z

A. szerzeniem oświaty i wytrwałą pracą całego narodu.

B. poświęceniem się i męczeńską śmiercią bohaterów narodowych.

C. utrzymaniem zdobyczy cywilizacyjnych w niezmienionym stanie.

D. wykorzystaniem działań zbrojnych do rozwiązywania problemów społecznych.

Zadanie 15. (0-1)

Spośród podanych niżej wartości dla Prusa liczy się przede wszystkim

A. piękno. B. męstwo.

C. przyjemność. D. humanitaryzm.

Zadanie 16. (0-1)

Narrator w przytoczonym powyżej tekście jest

A. publicystą zaangażowanym w sprawy kraju.

B. dziennikarzem goniącym za sensacjami i osobliwościami.

C. osobą rejestrującą niezwykłe dokonania sławnych ludzi.

D. kronikarzem pozbawionym krytycyzmu w ocenie rzeczywistości.

Zadanie 17. (0-1)

Przedstawione na ilustracji A (u góry strony) dzieło jest przykładem

A. fotografii. B. akwareli. C. kolażu. D. grafiki.

Zadanie 18. (0-1)

Dzieło A miało pełnić przede wszystkim funkcję

A. estetyczną. B. reklamową.

C. dydaktyczną. D. dokumentacyjną.

Zadanie 19. (0-1)

Atrybuty postaci ukazanej na ilustracji A i widoczna w tle – wśród terenów Wystawy Powszechnej – wieża Eiffela wskazują, że przedmiotem EXPO 1900 były

A. wybitne osiągnięcia ówczesnej nauki i techniki.

B. wielkie dzieła literatury powszechnej przełomu wieków.

C. najważniejsze budowle wzniesione w świecie do 1900 roku.

D. najsłynniejsze dzieła sztuki nawiązujące do kultury antycznej.

Zadanie 20. (0-1)

Autor ilustracji B dla podkreślenia, że przedmiotem konferencji jest EXPO 1900

A. wykonał szkic znanego plakatu z 1900 roku.

B. sparodiował dzieło wcześniejsze o sto lat.

C. posłużył się motywem przygotowanym w związku z tą wystawą.

D. zmontował w jedną całość wycinki z kilku ówczesnych fotografii.

„Schyłek wieku” Wisława Szymborska

Miał być lepszy od zeszłych nasz XX wiek.
Już tego dowieść nie zdąży,
lata ma policzone,
krok chwiejny,
oddech krótki.
Już zbyt wiele się stało,
co się stać nie miało,
a to, co miało nadejść,
nie nadeszło.
Miało się mieć ku wiośnie
i szczęściu, między innymi.
Strach miał opuścić góry i doliny.
Prawda szybciej od kłamstwa
miała dobiegać do celu.
Miało się kilka nieszczęść
nie przydarzać już,
na przykład wojna
i głód, i tak dalej.
W poważaniu być miała
bezbronność bezbronnych,
ufność i tym podobne.
Kto chciał cieszyć się światem,
ten staje przed zadaniem
nie do wykonania.
Głupota nie jest śmieszna.
Mądrość nie jest wesoła.
Nadzieja
to już nie jest ta młoda dziewczyna
et cetera, niestety.
Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka
dobrego i silnego,
ale dobry i silny
to ciągle jeszcze dwóch ludzi.
Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś,
kogo ja zamierzałam spytać
o to samo.
Znowu i tak jak zawsze,
co widać powyżej,
nie ma pytań pilniejszych
od pytań naiwnych.

(*„Ludzie przy moście”*, Warszawa 1986)

Zadanie 21. (0-1)

Uzupełnij zdanie: Bohaterem wiersza Wisławy Szymborskiej jest.....

Zadanie 22. (0-1)

Wypisz wszystkie wyrazy, za pomocą których osoba mówiąca bezpośrednio ujawnia swoją obecność.

Zadanie 23. (0-1)

Zacytuj jeden fragment wiersza, w którym znajduje się odpowiedź na pytanie, jakie nadzieje wiązano z XX wiekiem.

Zadanie 24. (0-1)

W jakim celu w pierwszej zwrotce wiersza autorka posłużyła się personifikacją?

Zadanie 25. (0-2)

Podaj 2 argumenty, którymi posłużyła się autorka dla wykazania, że wątpliwe jest spełnienie nadziei pokładanych w XX stuleciu.

Zadanie 26. (0-3)

Przytocz pytanie, które pada w wierszu. Wyjaśnij, jak autorka ustosunkowała się do niego i z czego wynikała taka jej postawa.

Zadanie 27. (0-5)

Zredaguj zaproszenie na otwarcie wystawy „Trudny wiek dwudziesty. Porażki i sukcesy ludzkości”.

Zadanie 28. (0-16)

Napisz tekst na temat: „Trudny wiek dwudziesty. Porażki i sukcesy ludzkości”, który mógłby zostać zamieszczony jako artykuł wprowadzający do katalogu wystawy podsumowującej dokonania dwudziestowiecznej nauki, techniki, kultury i polityki. Odwołaj się do co najmniej jednego przykładu z każdej wymienionej dziedziny.

[Pamiętaj, że twoja praca nie może być krótsza niż połowa wyznaczonego miejsca.]

Odpowiedzi – s. 4